

Відображення ідей про диференційований підхід до навчання у змісті освіти початкової школи (кінець XIX ст. – до 1917 р.)

Людмила БОНДАР,

кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України

Проблема диференціації навчання є однією з найактуальніших у сучасній педагогічній теорії й практиці, оскільки нині здійснюються спроби щодо зміни форм організації навчання з метою врахування індивідуальних особливостей особистості і створення оптимальних умов для ефективної навчальної діяльності всіх учнів. Варто зауважити, що це питання турбувало педагогів і на попередніх етапах розвитку вітчизняної освіти. З огляду на це, вважаємо за потрібне розглянути диференційований підхід до організації педагогічного процесу в історії української школи.

Поняття «диференціація» походить від лат. *differentia* – різниця, відмінність, і в педагогіці розглядається як організація навчання відповідно до запитів і здібностей учнів, а диференційований підхід як такий, що передбачає втілення принципів диференціації в процесі будь-якого навчання. У змісті навчальних планів і програм Міністерства народної освіти для різних типів початкових закладів (сільські, міські, однокласні, двокласні тощо) було відображено особливості диференціації навчання в початковій школі, що свідчить про те, що пошук шляхів модернізації освіти завжди перебував у полі зору українських освітян.

Шкільні реформи 60-х років XIX ст. стали переломним моментом в історії народної освіти Росії. Положенням про початкові народні училища 1864 р. встановлювався новий порядок керівництва народною освітою, остаточно ліквідовувалася система управління навчальними закладами, запроваджена статутами 1804 р. і 1828 р. Згідно з цим Положенням, до початкових народних училищ належали: а) початкові училища різних найменувань, що утримувалися як за рахунок державних коштів,

так і місцевих товариств та приватних осіб і підпорядковувалися Міністерству народної освіти, Міністерству державних скарбів, Міністерству внутрішніх справ тощо; б) церковнопарафіяльні училища духовного відомства.

Початкові народні училища ставили за мету «утверджувати в народі релігійні й моральні поняття та поширювати корисні початкові знання». Для училищ установлювався єдиний навчальний план, що передбачав вивчення таких предметів: Закону Божого (короткий катехізис та священна історія), читання за книгами цивільного та церковного друку, письма, перших чотирьох дій арифметики і, де було можливим, церковного співу. Світські співи в початкових народних училищах не викладалися. Навчання проводилося лише російською мовою.

Термін навчання в початкових училищах Положенням не регламентувався. Він визначався тими відомствами, які організовували навчальні заклади. Керівництво початковими училищами доручалося двом відомствам: Міністерству народної освіти (всі училища, крім церковнопарафіяльних) та Святому Синоду (церковнопарафіяльні училища). На відміну від Статуту 1828 р., цим документом школа оголошувалася позастановою; місцевим самоуправлінням, товариствам і приватним особам надавалася можливість відкривати початкові училища; до вчительської діяльності допускалися не лише чоловіки, а й жінки. Однак Положення не відповідало інтересам суспільства, відображало вороже ставлення уряду до загальнонародної освіти [2, с. 119–121]. У 1869 р. Міністерству народної освіти було надано право відкривати власні зразкові однокласні й двокласні училища. Інструкція від 4 червня 1875 р. визначала детальну організацію роботи цих училищ.

Майже до 1917 р. початкова школа Росії залишалася багатотиповою. У країні діяло близько 60 типів початкових навчальних закладів, що мали різні статuti і програми, відомчу належність. Найпоширенішими були сільські однокласні та двокласні училища Міністерства народної освіти з трирічним і п'ятирічним курсами навчання. Із коштів

міністерства на початок ХХ ст. для утримання кожного двокласного училища виділялося не більш як 1000 руб. на рік, однокласного – не більш як 226 руб. На кожне однокласне училище призначався один учитель і один законовчитель, на двокласне – два вчителі й один законовчитель. У деяких школах були помічники вчителя (випускники двокласних училищ, які готувалися до вступу в учительську семінарію).

Училища відкривалися й утримувалися на місцеві кошти. Перебуваючи у віданні міністерства, вони підпорядковувалися дирекції та інспекторам народних училищ. Обов'язковими предметами в них були: Закон Божий (для дітей православної віри), російська мова з чистописанням, арифметика – в однокласних училищах, а також історія, географія, природознавство, церковний спів і креслення – у двокласних училищах [5, с. 100–101]. Залежно від можливостей і коштів упроваджувалися додаткові заняття з гімнастики та ремесел для хлопчиків і рукоділля для дівчаток. При деяких школах проводилися заняття із садівництва, городництва, бджільництва.

Усі початкові училища (одно-, двокласні) були ізольовані від гімназій і реальних училищ. Їх називали «школи-тупики». Початкові школи з трирічним терміном навчання не задовольняли потреб народного господарства, тому потрібні були школи підвищеного рівня. Створювалися двокласні початкові училища з п'ятирічним терміном навчання: перші три роки навчання вважалися першим класом і відповідали курсу однокласного народного училища; четвертий і п'ятий роки були другим класом, в якому викладали російську мову, арифметику (дробі, прогресії, триїне правило, проценти), практичну геометрію, елементарні відомості з природознавства, фізики, географії та російської історії. Учні, котрі закінчили двокласні початкові училища, не мали можливості продовжувати навчання в середніх школах, оскільки не було наступності в навчальних планах і програмах цих закладів. Після закінчення двокласних початкових училищ їхні випускники за іспитами вступали до сільськогосподарських шкіл, учительських семінарій та на різноманітні курси.

Основним типом початкових навчальних закладів у містах вважалися міські училища – однокласні і багатокласні (до шести класів) з шестирічним терміном навчання. Більшість становили трикласні (шість років навчання) міські училища як організаційно самостійна надбудова над звичайними однокласними училищами.

У 1872 р. приймається Положення про міські училища з шестирічним терміном навчання. Ці підвищені початкові училища призначалися для навчання дітей купців, службовців, ремісників і мали надавати учням підвищену початкову освіту та деякі корисні професійні знання (рахівництво тощо). За Положенням 1872 р., більша частина повітових училищ, які функціонували згідно зі

Статутом 1828 р., перетворювалися в 70-х роках у міські училища. У них викладалися: Закон Божий, російська мова і література, арифметика, алгебра, геометрія, географія, історія, природознавство (відомості з ботаніки, зоології, анатомії і фізіології людини), малювання, креслення, співи. При багатьох міських училищах створювалися одно-, дворічні курси (для тих, хто закінчив училища): рахівників та бухгалтерів, педагогічні, креслярські тощо. Міські училища проіснували до 1912 р., потім трансформувалися у вищі початкові училища з чотирирічним терміном навчання (після початкової школи) [3, с. 254–255].

Наводимо затверджений Міністерством народної освіти 1 травня 1872 р. навчальний план трикласного училища (див. табл. 1) [5, с. 104].

Таблиця 1

**Навчальний план
трикласного міського училища**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень		
	I клас	II клас	III клас
Закон Божий	6	3	2
Читання і письмо	8	–	–
Російська мова і церковнослов'янське читання	–	6	4
Арифметика	4	6	5
Практична геометрія	–	4	6
Креслення і малювання	–	–	–
Вітчизняна історія і географія	–	2	3
Природознавство	–	3	4
Усього	18	24	24

У міських училищах викладалися також співи і гімнастика, проводилися ремісничі заняття, що до офіційного навчального плану не включалися. Спочатку на кожний клас міського училища виділявся один учитель незалежно від кількості відділень. У трикласному було три вчителі на шість відділень, у чотирикласному – чотири, п'ятикласному – п'ять (на ті самі шість відділень). Тому вчителі трикласних училищ у кожному відділенні проводили півгодинні уроки, інші півгодини учні працювали самостійно. У двокласних училищах один учитель працював з чотирма молодшими відділеннями, другий – з двома старшими. У кожному з чотирьох молодших відділень учитель працював з учнями лише чверть години, решту часу учні працювали самостійно.

25 травня 1874 р. на основі Положення 1864 р. затверджується нове Положення про початкові народні училища, яке стало основним нормативним документом у галузі народної освіти і діяло без змін до подій 1917 р. Цим документом дворянству відводилося значне місце у справі місцевого управління народними школами. Очолював повітову училищну раду повітовий представник дворянства (за Положенням 1864 р., голову обирали самі члени повітової училищної ради); посилювався нагляд

духовенства за поведінкою народних учителів та викладанням у початкових школах. З 1869 р. інспекторам і дирекціям народних училищ надавалася велика влада над школами і народним учителем. Усе це негативно позначилося на розвитку початкової освіти.

До кінця XIX ст. зміст навчання і виховання в початкових училищах визначався законом лише в загальних рисах. Обсяг знань для сільських шкіл регламентувався, по суті, «Правилами и программами испытаний для желающих воспользоваться льготою по отбыванию воинской повинности», затвердженими в 1874 р. Лише для одного типу початкових шкіл – зразкових міністерських училищ – Міністерство народної освіти встановило більш-менш детальні правила, визначивши зміст усіх предметів і кількість годин на їх вивчення.

7 лютого 1897 р. Міністерство народної освіти видало загальні програми для однокласних народних училищ різних найменувань – «Примерные программы предметов, преподаваемых в народных училищах ведомства Министерства народного просвещения». Вони не були обов'язковими, але мали, за можливістю, виконуватися.

Відповідно до цих програм, навчальний курс в однокласних училищах становив три роки, тривалість навчального сезону мала бути не менш як шість місяців. Заняття розподілялися так: Закон Божий (6 год на тиждень), церковнослов'янська грамота (3 год), російська мова (8 год), чистописання (2 год) і арифметика (5 год) (див. табл. 2). До цих предметів могли додаватися церковний спів та гімнастика, на які відводилися додаткові години, зокрема на співи – 3 год на тиждень [8, с. 63–64].

Таблиця 2

Навчальний план народних училищ (1897 р.)

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень
Закон Божий	6
Церковнослов'янська грамота	3
Російська мова	8
Чистописання	2
Арифметика	5
Усього	24

Програма початкової школи (1897) з російської мови для однокласних училищ передбачала:

1-й рік навчання: вивчення грамоти; читання окремих слів, речень і коротких статей; переказ доступних статей; завчання напам'ять легких віршів; попереджувальний диктант окремих слів і речень; списування з книжки;

2-й рік навчання: вправи на швидке і, за можливістю, виразне читання з переказом прочитаного; виклад прочитаного за питаннями; завчання віршів; диктування з метою запобігання помилок та перевірка; переписування з книжки; записування вивченого напам'ять;

3-й рік навчання: зрозуміле й виразне читання з усним та письмовим переказуванням прочитаного; читання рукописів; завчання віршів і прозаїчних уривків; повторювальне і перевірене диктування; вправи на розставляння розділових знаків; списування з книжки; написання нескладних описів за наведеним планом та листів за поданим зразком.

До програми з арифметики входили такі розділи:

1-й рік навчання: лічба до 100; чотири дії в межах двох десятків; з'ясування основних арифметичних понять;

2-й рік навчання: чотири дії в межах тисячі; таблиця мір і ваги; ознайомлення з частинами;

3-й рік навчання: чотири дії над числами будь-якої величини; дії над складними іменованими числами; прості рахунки з частинами [там само, с. 65–66].

Після закінчення однокласної початкової школи учні отримували лише часткові відомості з пояснювального читання, не мали достатніх знань з вітчизняної історії, про життя суспільства, будову Всесвіту. Окрім орієнтовних програм викладання предметів, народні училища керувалися Положенням 1869 р. та Інструкцією інспекторам народних училищ 1876 р.

Для зразкових однокласних училищ був розроблений інший план (див. табл. 3) [там само, с. 65]. Для двокласних зразкових училищ залишалися чинними спеціальні програми 1869 р., розраховані на п'ятирічний курс, причому перші три роки становили курс першого класу, що відповідав трирічному курсу однокласного училища. У другому класі (два роки) двокласного училища викладалися предмети (з відповідною кількістю уроків на тиждень), наведені в табл. 4 [там само, с. 66–67].

Таблиця 3

Навчальний план зразкових однокласних училищ

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень		
	1-й рік	2-й рік	3-й рік
Закон Божий	6	6	4
Російська мова з чистописанням	7	7	10
Арифметика	5	5	6
Креслення	–	–	4
Усього	18	18	24

Навчальний рік у міських початкових училищах майже скрізь розпочинався із середини серпня й закінчувався у період між 15 травня і 15 червня. У сільських школах навчальний рік мав різну тривалість. Він розпочинався не раніше, ніж у вересні, інколи навіть у листопаді, і закінчувався в березні, квітні, травні, а часом і в червні. У Київському навчальному окрузі навчання тривало з жовтня по квітень. У різних місцевостях тривалість навчального року була неоднаковою – від 5 до 10 місяців.

Таблиця 4

**Навчальний план
для другого класу двокласного училища**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень	
	4-й рік	5-й рік
Закон Божий	4	3
Російська мова	8	6
Арифметика	6	6
Історія	2	3
Географія та природознавство	2	4
Креслення	4	4
Усього	26	26

Станом на 1 січня 1897 р. у віданні Міністерства народної освіти перебувало 32708 (42%) закладів початкової освіти, Святого Синоду – 34836 (44%) [там само, с. 1].

Станом на 1 січня 1898 р. в Російській імперії налічувалося 527 міських училищ, у тому числі однокласних – 3, двокласних – 181, трикласних – 243, чотирикласних – 77, п'ятикласних – 8 і шестикласних – 15 [там само, с. 28]. Сільських зразкових училищ Міністерства народної освіти станом на 1 січня 1897 р. було 2268, у тому числі 1456 – двокласних і 712 – однокласних.

Повітові училища діяли згідно зі Статутом від 8 грудня 1828 р. Вони підпорядковувалися Положенню про народні училища від 25 травня 1874 р. і відкривалися як у селах, так і в містах. Повітові училища були однокласними і двокласними. Назва училищ свідчить про кількість учителів та учнів у них. Однокласне училище функціонувало у вигляді одного класу і було розраховане на 50 учнів з одним учителем, двокласне – на 100 учнів з двома вчителями, трикласне – на 150 учнів з трьома вчителями тощо. Курс навчання законом не регламентувався, але на практиці в однокласному училищі був трирічним, двокласному – п'ятирічним [там само, с. 26–28]. Тому двокласні повітові училища нічим не відрізнялися від двокласних зразкових училищ Міністерства народної освіти.

Народні училища в Київській, Волинській і Подільській губерніях керувалися Положенням про ці училища, «височайше затвердженим» 26 травня 1869 р. До народних училищ цих губерній належали однокласні училища в селищах та двокласні міські училища, чоловічі й жіночі. В однокласних – викладалися Закон Божий, читання за книгами цивільного та церковного друку, письмо, перші чотири дії арифметики і церковний спів. Тривалість курсу не встановлювалася, але зазвичай була трирічною. Однокласні училища Київського навчального округу затверджувалися з дозволу попечителя навчального округу в місцевостях з церковнопарафіяльними школами і лише за згодою з єпархіальним керівництвом. Учителями однокласних народних училищ призначалися тільки особи православної віри, які витримали випробування на звання вчителя повітового училища (від іспитів звільнялися

особи, які закінчили курс у гімназіях і духовних семінаріях).

Двокласні училища, чоловічі, на правах повітових училищ, і жіночі, відкривалися з дозволу Міністерства народної освіти лише в містах. До першого класу приймалися діти, які закінчили курс однокласного училища. При кожному чоловічому двокласному училищі функціонував підготовчий клас з курсом однокласного училища. У двокласних училищах вивчали такі предмети, як Закон Божий, російська мова, арифметика і практична геометрія, вітчизняна історія і географія, чистописання. Окрім того, у двокласних чоловічих училищах викладалися церковний спів та креслення, а в жіночих – церковний спів, малювання та рукоділля. У чоловічих училищах керував закладом наглядач, який мав бути і викладачем, у жіночих – наглядачка, котра могла викладати рукоділля, а за відсутності вчителя – й інші предмети. Усі однокласні училища, були, по суті, школами грамотності, тому що учні виносили звідти не більш як просту грамотність [там само, с. 33–34; 51].

Отже, перший рівень початкової освіти становили однокласні училища з трирічним курсом навчання. Наступний рівень початкової освіти – це двокласні училища. Перший клас цих училищ був звичайною однокласною школою; другий клас – вищий, додатковий курс початкової освіти, де дітям викладалися реальні знання. Курс другого класу тривав звичайно два роки. У програмі цього курсу, крім Закону Божого, передбачалося викладання російської граматики, історії і географії Росії, другої частини арифметики, основ геометрії і креслення, відомостей з природознавства. Нарешті, третій рівень початкової школи становили багатокласні училища, до яких належали повітові, міські за Положенням 1872 р., так звані центральні училища тощо. Ці училища часто поєднувалися з однокласними. Зазвичай вони були дворічними або трирічними, вирізнялися більшою тривалістю навчального року. У цьому полягає їх істотна відмінність від однокласних училищ. Усі предмети тут викладалися в ширшому обсязі порівняно з двокласними училищами. Окрім того, у міських багатокласних училищах більша увага приділялася природознавству, котре у двокласних училищах, як і в повітових, не було навчальним предметом, а вивчалася попутно на уроках пояснювального читання, де систематично викладалося ще й малювання. Навчальні заклади цих трьох основних рівнів становили систему початкової освіти у віданні Міністерства народної освіти.

Водночас одні початкові однокласні училища функціонували для дітей шкільного віку, інші (недільні школи, повторювальні й додаткові курси) – для дорослого населення. Із загальної кількості (32708) початкових училищ, що перебували у віданні Міністерства народної освіти, станом на 1 січня 1897 р. 30785 (94%) належали до першого ступеня початкової освіти, 1241 (4%) – до другого і 682 (2%) – до третього. До того ж 31594 (97%) училища

призначалися для дітей шкільного віку і 1114 (3%) – для дорослого населення [там само, с. 52].

У повітових училищах навчання проводилося щодня, крім неділі й табельних днів, і тривало 10 місяців. Кожного дня проводилося по чотири уроки (тривалість яких становила 1 год), крім середи й суботи. У ці дні після обіду бажаючи вивчали церковний спів за нотами.

Навчальний план повітових училищ був таким:

Закон Божий: 1-й рік. Св. історія Старого Завіту; 2-й рік. Св. історія Нового Завіту; 3-й рік. Широкий катехізис.

Російська мова: 1-й рік. Російська граматики до словосполучення; 2-й рік. Закінчення граматики з повторенням вивченого матеріалу в першому класі. Вправи на граматичний розбір. Списування з друкованих книг і письмо під диктовку; 3-й рік. Практичні вправи.

Арифметика: 1-й рік. Повторення перших чотирьох дій з використанням звичайних рахівниць. Розв'язування практичних питань з іменованими числами; 2-й рік. Дробі, десяткові дробі і знову по порядку складні числа. Правила добування квадратних і кубічних коренів; 3-й рік. Зміст і властивості пропорцій із застосуванням до практичних питань, що становлять трійне правило. Правило товариськості.

Геометрія: 3-й рік. Геометрія до стереометрії включно, але без доведень.

Географія: 1-й рік. Загальний огляд п'яти частин світу. Створення начерків частин світу з позначенням у них гірських хребтів і річок. Ці вправи можуть виконуватися на аспідних і настінних дошках; 2-й рік. Політична географія Європи; 3-й рік. Політична географія інших частин світу. Повторення всієї географії. Докладний огляд земної кулі у зв'язку з математичною географією.

В обох останніх класах обов'язковим було створення начерків європейських держав, особливо Росії, з позначенням гірських хребтів, річок, озер, великих міст. Вправи учні могли виконувати на аспідних і настінних дошках.

Історія: 2-й рік. Короткий огляд всесвітньої історії; 3-й рік. Повторення огляду всесвітньої історії та коротка історія Росії.

Чистописання: 1-й, 2-й і 3-й роки. Креслення гравірованих або літографованих фігур і геометричних тіл у геометричному й перспективному вигляді. Початки орнаментів. Малювання частин людського тіла та фігури людини з оригіналів чи зразків [там само, с. 53–54].

Такою була первинна навчальна програма повітових училищ, яку підготувало Міністерство народної освіти. На практиці вона зазнавала певних змін – спочатку в 60-х, а потім – у 70-х роках XIX ст. під впливом програм, що видавалися для міських училищ, до яких хотіли наблизити повітові училища. На початку 80-х років уряд прагнув замінити наявний тип початкової школи давнішим типом церковної школи.

На вимогу громадськості Міністерство народної освіти у 1902 р. створило комісію з перегляду Положення про початкову школу та навчальних програм. Однак вони не були переглянуті до 1917 р. В Законі про зведення до одного типу різних нижчих початкових шкіл, про зміну їхнього штату та про збільшення державної допомоги школам від 6 серпня 1918 р. зазначається: «Об'єднати до одного типу, який встановлено затвердженням 25 травня 1874 року Статутом початкових шкіл, школи, що існують в Україні: а) на основі інструкції для двокласних та однокласних сільських шкіл Міністерства народної освіти від 14 червня 1875 року; б) профільні школи, існуючі на основі Статуту 8 грудня 1828 р. та Правил 1845 року; в) сільські двокласні школи відомства Міністерства народної освіти 31 травня 1869 року, а також інші початкові школи, які одержують кошти на своє утримання на основі додатка №11 до §9 кошторису минулого Російського Уряду за 1917 рік» [1, с. 118]. Цим законом однокласні й двокласні початкові школи було об'єднано в єдиний тип – нижчі початкові школи.

Отже, освітня політика Міністерства народної освіти Російської імперії спрямовувалася насамперед на утвердження в народі релігійно-моральних і вірнопідданських переконань. Ідея диференціації змісту початкової освіти втілювалася у навчальних програмах і планах державних народних шкіл: однокласних, двокласних шкіл, повітових, міських і сільських училищ тощо. Їхній зміст відображав особливості диференціації навчання в початкових закладах.

Література

1. Березівська Л.Д. Реформи шкільної освіти в Україні у XX столітті: документи, матеріали і коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.: хрестоматія / Л.Д. Березівська; Ін-т педагогіки НАПН України. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – С. 118.
2. Константинов Н.А. История педагогики / Н.А. Константинов, В.З. Смирнов. – М., 1955.
3. Константинов Н.А. История педагогики : учеб. для студ. пед. ин-тов / Н.А. Константинов, Е.М. Медынский, М.Ф. Шаббаева. – 5-е изд., доп. и перераб. – М. : Просвещение, 1982.
4. Народное образование в России с 60-х годов XIX века / Сост. Н.В. Чехов. – М., 1912.
5. Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР. Конец XIX – начало XX в. / под. ред. : Э.Д. Днепров, С.Ф. Егорова, Ф.Г. Паначина, Б.К. Табиева. – М. : Педагогика, 1991.
6. Педагогическая энциклопедия. – М., 1966. – Т. 3.
7. Пругавин А.С. Законы и справочные сведения по начальному народному образованию. – 2-е изд., значит. доп. – СПб., 1904.
8. Фармаковский В. Начальная школа Министерства народного просвещения / В.Фармаковский. – СПб., 1900.
9. Флит Н.В. Школа в России в конце XIX – начале XX века : метод. пособие / Н.В. Флит. – Л. : Экстерн, 1991.

Людмила БОНДАР

Відображення ідей про диференційований підхід до навчання у змісті освіти початкової школи (кінець XIX ст. – до 1917 р.)

У статті розглянуто типи державних початкових шкіл кінця XIX – початку XX ст. та проаналізовано зміст навчальних планів і програм як документів, що відображали особливості диференціації початкової освіти означеного періоду. Установлено, що диференціація навчально-виховного процесу здійснювалася за соціальним станом та гендерною ознакою.

Ключові слова: початкова школа, зміст початкової освіти, навчальні плани, програми, диференціація, диференційований підхід, початкові училища.

Людмила БОНДАРЬ

Отображение идей о дифференцированном подходе к обучению в содержании образования начальной школы (конец XIX в. – до 1917 г.)

В статье рассматриваются типы государственных начальных школ конца XIX – начала XX в. и анализируется содержание учебных планов и программ как документов, которые отображали особенности дифференциации начального образования указанного периода. Установлено, что дифференциация учебно-воспитательного процесса осуществлялась по социальному положению и гендерному признаку.

Ключевые слова: начальная школа, содержание начального образования, учебные планы, программы, дифференциация, дифференцированный подход, начальные училища.

Lyudmyla BONDAR

Reflection of the ideas of the differentiated approach to the training in the contents of education primary school (the end of the XIXth century up to 1917)

The article examines the types of state primary schools the end of the XIXth – the beginning of the XXth century. The content of curricula and programs as documents, reflecting the peculiarities of the differentiation of primary education of this period is analysed. It is established, that the differentiation of the educational process was carried out by social status and gender.

Keywords: primary school, content of primary education, curricula, programs, differentiation, differentiated approach.

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. ПРЕЗЕНТАЦІЇ

**Про проведення
Третьої Національної виставки-презентації
«Інноватика в сучасній освіті»**

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національна академія педагогічних наук України і компанія «Виставковий Світ» проводять Третю Національну виставку-презентацію «Інноватика в сучасній освіті», яка відбудеться 18–20 жовтня 2011 р. у Київському Палаці дітей та юнацтва.

Мета виставки «Інноватика в сучасній освіті» – узагальнити і всебічно представити широкий громадськості, педагогам, науковцям, органам державної влади і управління досвід інноваційної діяльності освітніх закладів, їх здобутки щодо упровадження інформаційних, телекомунікаційних, комп'ютерних систем; визначити й обговорити пріоритетні проблеми подальшого вдосконалення процесу навчання і виховання.

До участі у виставці запрошуються навчальні заклади різних рівнів і форм власності, наукові установи, навчальні центри, регіональні і муніципальні органи управління освітою, видавництва, фонди, підприємства і фірми, що працюють на терені освіти, міжнародні установи і представництва.

Під час виставки передбачається проведення тематичних конкурсів за номінаціями:

1. Інновації у використанні інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі.
2. Упровадження інновацій міськими, районними відділами освіти, методичними кабінетами (центрами) для підвищення професійної майстерності педагогічних кадрів.
3. Інклюзивна освіта молоді та дітей з особливими потребами.
4. Інноваційна діяльність дошкільних навчальних закладів.
5. Інновації у діяльності позашкільних закладів освіти.
6. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальній, науково-методичній діяльності закладу післядипломної педагогічної освіти.
7. Інновації у співпраці підприємств, наукових установ, бізнесових структур, міжнародних організацій, видавництв із системою освіти.

Оргкомітет виставки